

Centenari OPC (2/4): Una mirada a l'ofici de músic a la Barcelona del 1920

Amb els músics que detallàvem en la primera part d'aquest article ([llegiu-la aquí](#)) arrencava la temporada inaugural i l'activitat musical de l'Orquestra Pau Casals (OPC), que va abastar gairebé dues dècades.

La configuració d'aquest cos orquestral havia començat quatre mesos abans, durant l'estiu del 1920, en què Casals va articular tots els aspectes de la creació de l'OPC a través d'una junta organitzadora, formada per Josep Soldevila, Carles Vidal Quadras, Jeroni de Moragas, Felip Capdevila, Josep de Montoliu, Josep Andreu Miralles i Joaquim Pena. Amb la presentació de l'OPC, la junta organitzadora es va dissoldre i va donar pas a la junta del Patronat, que va ser l'òrgan que va regir l'organització i el funcionament de l'orquestra durant el seu període d'existència.

Allò que no va delegar Casals en aquest procés de creació va ser la tria dels músics. Tot i que va comptar amb diferents ajudes per cercar la totalitat dels membres, el mateix director va voler assegurar-se de la qualitat dels instrumentistes i, en molts dels casos, sobretot les cordes, els va escoltar privadament a la seu de l'OPC, que es va situar a l'Institut Musical Casals.^[1] Joan Balcells, aleshores director de l'Orfeó Gracienc, explica així una part d'aquesta selecció dels instrumentistes: "*[...] es va formar aquesta Orquestra pel bo i millor que hi havia: sobretot en el conjunt de corda, van haver d'entrar-hi per oposició. És a dir, que s'exigia molt als qui es presentaven. Ell [Pau Casals], tenia prou autoritat per a fer-ho, perquè les seves condicions com a director, eren excepcionals. Jo, que havia assistit a assaigs i concerts, m'adonava com exigia, tant com ell mateix ho feia amb el violoncel. Aquesta perfecció que ell sempre ha aconseguit, amb el seu instrument, volia tenir-la amb l'orquestra. I l'orquestra sonava perfectament!*"^[2]

En aquesta tasca exigent de recerca dels músics, Domènec Forns va ser un dels suports més importants. Forns era violinista i professor a l'Escola Municipal de Música de Barcelona, a més de president del sindicat de músics. Per la seva experiència com a docent i com a intèrpret coneixia molt bé el context dels músics que treballaven a la ciutat i pel seu càrrec suposava un punt de contacte excel·lent entre Casals i els possibles candidats a membres de l'orquestra. A més de l'esmentada proximitat amb els músics actius a Barcelona, Forns també va esdevenir un referent de primera mà per al fundador de l'OPC a l'hora de conèixer la realitat d'aquests, les seves condicions laborals i salarials dins del panorama musical de la ciutat.

Perquè la realitat de l'ofici de músic a la Barcelona del 1920 és un punt clau, tant per entendre l'impacte que l'OPC va tenir al sector com per analitzar un dels molts objectius de Casals amb l'establiment de la nova orquestra: el seu compromís amb tots els agents implicats al territori, incloent-hi -com ja hem

avançat- des del públic fins als professionals de la música.

Un dels documents més antics que parla de la formació de l'OPC, un imprès explicatiu conservat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, recull, entre d'altres, una de les bases essencials sobre les quals es fonamenta la formació: l'orquestra havia de comptar específicament amb els millors d'entre els músics en actiu a Barcelona i només havia de recórrer a músics "forasters" de manera excepcional.[3]

Per tant, s'hi entreveuen clarament dos requisits indispensables per a la configuració de la plantilla orquestral: la màxima qualitat musical i la condició d'estar presents al panorama català. La presència d'estrangers apareixia, doncs, com un recurs en cas de necessitat extraordinària, tot i que l'orquestra es reservava l'opció, si ho creia imprescindible i convenient, com així va succeir en comptades excepcions.

Com apuntàvem, la relació propera amb el sindicat de músics va aportar a Casals el contacte amb els millors instrumentistes, però també el coneixement de la situació precària en què vivien bona part d'aquests. Un dels biògrafs més moderns de Casals, Robert Baldock, resumeix d'aquesta manera el fet, així com la proposta de salaris que va fer el director, ni més ni menys que pagar el doble de l'habitual: "Es va posar en contacte amb el sindicat de músics, va esbrinar què guanyaven els instrumentistes de les orquestres existents, i es va proposar de pagar el doble. Amb l'ajuda de Domènec Forns, professor del Conservatori de Barcelona, va identificar els millors instrumentistes de corda, de metall i de fusta de la ciutat, i els va llogar per dues temporades de sis setmanes l'any. [...]".[4]

L'espectacular augment dels salaris dels músics –basat en l'experiència de Casals i en el seu coneixement de les pràctiques orquestrals d'arreu del món– no només dignificava la professió, sinó que tractava de garantir l'adhesió dels músics a l'orquestra en un context laboral que no era del tot favorable.

L'ambient musical de la ciutat es movia en un cert equilibri que rebia sobtadament l'enèrgica (si no abrupta) aparició de Casals. Aquest impacte, com ja hem assenyalat, va ser considerat, almenys en part, com la violenta incursió d'un estrany en un *statu quo* llargament consolidat. Perquè fins aleshores (i també després) l'activitat dels músics per poder guanyar-se la vida era ben diversa i difícil de compaginar. El violinista i violista Rafael Gálvez en fa un bon retrat en la seva carta de resposta a la proposta de Casals per formar part de l'OPC. Després d'expressar l'honor que sent per ser triat com a membre de l'orquestra i demanar fer una audició abans per demostrar la vàlua, Gálvez fa una descripció de les diverses feines que

ocupa i que poden dificultar la seva incorporació: es dedica a la docència de manera privada i actua en un hotel i també en un cafè. D'aquesta última ocupació afirma que "es mi base de vida y la unica regularmente retribuida que hay en Barcelona". Aquestes són les paraules de Gálvez: "Distinguido amigo: [...] en este momento no estoy con la suficiente serenidad para explicar á V. cómo agradezco y cuánto estimo -por lo mucho que vale y representa- el honor de haberse siquiera acordado de mi insignificante persona.

Y aunque V. se expresa de una manera categórica pidiendo ya por adelantado mis condiciones, me permito observarle que yo no puedo aceptar la más pequeña proposición antes de ser examinado imparcialmente por V.

[...] Esta temporada se prolongará probablemente hasta el 15 de Septiembre y mis obligaciones en Barcelona empiezan el 1º de Octubre con las cuatro ó cinco lecciones que tengo y mi plaza del Hotel de Oriente. Todo ello tiene facil arreglo por ese mes y en cuanto al 1º de Noviembre que se amplía el trabajo del Hotel con los conciertos del Café Condal debiera antes consultar -caso de tener que faltar- con el propietario, para no perder esa plaza que es mi base de vida y la unica regularmente retribuida que hay en Barcelona.

Con afectos á su madre y hermanos se despide su affmo. s.s. y reconocido amigo.^[5]

Fins i tot aquesta necessitat de treballar a diferents llocs va fer renunciar alguns músics a participar a l'OPC, com és el cas de Rafael Vila, el gener del 1922,^[6] que pel fet de no poder posar un substitut en un cinema barceloní informa Casals de la impossibilitat de tocar a la temporada següent de l'orquestra.

I és que, tot i les condicions econòmiques excepcionals, Casals oferia només dues temporades de feina a l'any, de sis concerts cadascuna. Si bé amb el temps s'hi van sumar més cicles i actuacions, es van repetir els casos de músics que van renunciar a formar part de l'OPC per no poder compatibilitzar-ho amb feines a teatres, cinemes i cafès que els ocupaven i pagaven al llarg de tot l'any. I també per les dificultats i conflictes derivats de ser membres d'altres institucions musicals ja existents, com veurem seguidament.

[1] Que va passar per diferents adreces de la ciutat de Barcelona: carrer dels Arcs, 1; rambla de Catalunya, 94, i avinguda Diagonal, 440

[2] Roser Torres [ed.] (1984). *L'Orfeó Gracienc i el seu entorn ciutadà. Memòries del mestre Joan Balcells*. Barcelona: Orfeó Gracienc, p. 243

[3] Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Fons Pau Casals, Inventari 367, Codi 0204, Sig. Top. 03.01.26.01.02, Núm. 52. Imprès explicatiu del projecte de l'Orquestra Pau Casals (15 de juny de 1920): "1.ª Constitució d'una gran massa simfònica, amb professors d'orquestra seleccionats entre'ls millors que constitueixen l'element musical barceloní. Cas que sigui considerat de tot punt imprescindible per a qualque determinat instrument, se recorreria per excepció, a l'element foraster, procurant-se d'altres centres musicals l'instrumentista que's cregués convenient."

[4] Robert Baldock (1992). *Pau Casals*. Barcelona: Editorial Empúries, 1994, p. 135

[5] ANC, UI 3628 núm. 96. Carta de Rafael Gálvez a Pau Casals del 27 d'agost de 1919

[6] ANC, UI 7394, núm. 138. Carta de Rafael Vila a Pau Casals del 8 de gener de 1922

Imatge destacada: L'Orquestra Pau Casals al Festival del Masnou. Autor: M. Sendra. 1927. (c) Fons Pau Casals (ANC. Fundació Pau Casals)

**Orquestra
Pau Casals**

1920-2020